

Csodaszép, gyógyító, mérgező növényeink

Őszi kikerics

Az **őszi kikerics** (*Colchicum autumnale*) a kikericsfélék (*Colchicaceae*) családjába tartozó, augusztus-szeptemberben nyíló, évelő mérgező növény. Tudományos megnevezése a Kolkhisz ókori királyság nevéből származik. A monda szerint Médeia, a legendás kolkhiszi királynő ezt a virágot használta varázsszereinek előállításához. Mérgező hatásához kapcsolódnak a népi elnevezések is: kőköröcsiny, kutyadöglesztő.

Legelőkön, erdei tisztásokon nő, gumója hártványos, tömör, fehér színű. Lándzsa alakú levelei áprilisban kezdenek fejlődni, kifejlődve 20–30 cm hosszúak és zöld színűek. Érdekes, hogy bár levelei már korán tavasszal megjelennek, lila virágai csak ősszel nyílnak. Virága kb. 7 cm átmérőjű, 6 szirmú, jellegzetes világos lila színű.

Az őszi kikerics mellett ismeretes még a homok kikerics (*Colchicum arenarium*), valamint a számunkra fontos **magyar kikerics**. A magyar kikericset Janka Viktor botanikus fedezte fel 1867 tavaszán a Szársomlyó hegy déli oldalán. A magyar kikerics védett növény, ez volt az első hatóságilag védett növény Magyarországon. Védettségét 1944-ben hirdették ki. A magyar kikerics képét a ma már forgalomból kivont kétforintos érme hátlapján napjainkban a védett eredetű villányi borok címkéjén láthatjuk.

Az őszi kikerics gyönyörű, vadon élő növény de szépsége miatt számos kertben is megtalálhatjuk.

Fontos tudni, hogy szépsége mellett minden része, levele, virága, gumója mérgező. Legelőinken az állatok kikerülik, nem legelik le. Kivételt képeznek a kecskék és a juhok, rájuk a kikerics mérgező anyaga nem hat, de a mérgező hatóanyag átjut a tejbe és ha az ember ilyen tejet iszik, az is károsan hat. Mérgező hatását a növényben jelenlevő kolhicin alkaloida okozza, mely főleg a növényi olajokat tartalmazó magjában található. Orvosi felhasználása főleg a köszvény kezelésére irányul, mint alkalmazható gyógyszer az USA-ban engedélyezett, kizárólagosan orvosi felügyelet mellett. Toxikus hatása miatt veszélyes, ezért csak erős köszvényes roham esetében alkalmazzák. Erős mérgező hatása a sejtosztódás gátlásán alapszik. A növényi kivonatból előállított kolhicint a növénytermesztésben alkalmazzák, mint sejtméret növelő, tömegnövelő hatóanyag. Mutagén hatása van, amit a növények nemesítésénél alkalmaznak. Napjainkban folynak kutatások

a kikerics hatóanyagának felhasználására, olyan gyógyszerhatóanyag izolálására, melyet a dagantos megbetegedésekben alkalmazhatnak. Mérgező hatása miatt komoly mellékhatásokat okoz.

A mérgezés jelei :
hasmenés, hányás, légszomj, súlyos esetekben keringés és légzés leállás.

A tiszta hatóanyagot először az őszi kikericsből izolálta egy francia vegyész, S. P. Pelletier 1820-ban. Szerkezetét csak később, 1945-ben Michael Dewar igazolta. Szerkezete 3 különböző szerkezetű gyűrűs rendszeren alapszik, szerkezetében az alkaloidokra jellemző nitrogén az oldalláncban található számos metoxi szubsztituens mellett :

A gyönyörű lila virága költőinket is megihlette :

Arany János valószínűleg az őszi kikericsről nevezte el öregkori versciklusát az *Őszikéket*:

*Olvasó, ha fennakadsz, hogy
Könyvem címe „Őszikék”,
Tudd meg: e néven virágok
Vannak őszei, és - csibék.*

Arany János kései versciklusának fenti, címadó költeménye tette közismertté őszi szavunkat, mely az őszi virággal együtt az őszi kikerics (*Colchicum autumnale*) Székelyföldön elterjedt megnevezése.

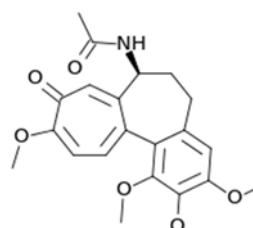
Guillaume Appollinaire: *Kikerics* című versében így mutatja be az őszi kikericset:

*Most mérget hajt a rét s virágzik késő ősziig
Legelget a tehén
S lassan megmérgeződik
Kikerics virítanak kékek és lilak....
(Radnóti Miklós fordítása)*

Kányádi Sándor: *Őszi réten*

*Őszi réten
lila-fehéren
csak virít, csak virít,
menyasszony-ruhás kikerics.*

Ismerjük meg, gyönyörködjünk az őszi réteken virágzó kikericsben, de ne felejtjük el, hogy levelei, virága és gumója mérgező!

N-[(7S)-1,2,3,10-Tetramethoxy-9-oxo-5,6,7,9-tetrahydrobenzo[a]heptalen-7-yl]acetamid.

Majdik Kornélia